

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ПОМОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ В СЛУПСЬКУ (ПОЛЬЩА)
ЗАХІДНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАПРН УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР МВС
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ МІСЦЕВИЙ ОСЕРЕДОК
ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ СОЮЗУ ЮРИСТІВ
УКРАЇНИ
РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

***Теоретико-прикладні проблеми
юридичної науки на сучасному етапі
реформування кримінальної юстиції
(до 85 річниці від дня народження В.П. Колгана)***

***збірник тез
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 5 червня 2026 року)***

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ПОМОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ В СЛУПСЬКУ (ПОЛЬЩА)
ЗАХІДНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАПРН УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР МВС
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ МІСЦЕВИЙ ОСЕРЕДОК
ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ СОЮЗУ ЮРИСТІВ
УКРАЇНИ
РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

***Теоретико-прикладні проблеми
юридичної науки на сучасному етапі
реформування кримінальної юстиції
(до 85 річниці від дня народження В.П. Колгана)***

***збірник тез
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 5 червня 2026 року)***

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2026**

Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції (до 85 річниці від дня народження В.П. Колгана): збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 5 червня 2026 року). – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2026. – 224 с.

У збірнику розміщено тези доповідей, подані на Міжнародну науково-практичну конференцію «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції (до 85 річниці від дня народження В.П. Колгана)», що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова 5 червня 2026 року.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції (до 85 річниці від дня народження В.П. Колгана)», не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до видання.

ПІДЛІСНА О. О. ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	60
ПИСЬМЕНСЬКИЙ Є. О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ З ПРОТИДІЇ ПЕРЕШКОДЖАННЮ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ: ЗАКОНОДАВЧІ ПРОРАХУНКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ	63
ПЛИСЮК Н. М. ДО ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА В УКРАЇНІ	66
ПОГОРІЛЬСЬКА Д. В. ЮРИДИЧНА ПОМИЛКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВИДИ	69
ПОЛІТОВА А. С. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКСПЛУАТАЦІЮ ДІТЕЙ: ЧИ ПОТРЕБУЄ СТАТТЯ УДОСКОНАЛЕННЯ	72
СЕМЕНЮК-ПРИБАТЕНЬ А. В. БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	75
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА	78
КОРЖИНСЬКИЙ Р. В. СПІВВІДНОШЕННЯ ОBOB'ЯЗКУ БОРЖНИКА ТА ОBOB'ЯЗКУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ У ВИКОНАННІ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТ. 382 КК УКРАЇНИ	78
ТЕРНОПОЛЬСЬКА Б. О. ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	82
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ	87
БЄЛЯКОВА А. В. ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ	87
БОНДАР В. В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІКТИМНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	90
ВИГОВСЬКИЙ Д. Л. ФОРМУВАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ В ПОГЛЯДАХ ФАЛЕСА МІЛЕТСЬКОГО ТА СОЛОНА АФІНСЬКОГО: РАЦІОНАЛЬНИЙ МЕТОД ТА СОЦІАЛЬНИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ	92
ІВАХОВА У. Р. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ СЕРІЙНОГО ВБИВЦІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФІЛЮВАННЯ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ В УКРАЇНІ	95
КОГУТ Д. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНОГЕННОЇ СПРЯМОВАНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	96
КОВАЛЕНКО М. А. ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ УМИСНИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ	98
ПУШКАР В. І. ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ В КРИМІНОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ	100
СИДУРІК С. С. ПРАВОВА ОСВІТА ТА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ	103
СТАХОВА В. О. КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ФАКТОР СУЧАСНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	106
ТУЛЯКОВ В. О. ВІДКРИТА ВІКТИМОЛОГІЯ: ПОТЕРПІЛИЙ У ПЕРЕХІДНІЙ КРИМІНАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ	107
ШУБОВИЧ А. І. КРИМІНОГЕННИЙ ВПЛИВ ВОЄННОЇ ПРОПАГАНДИ РФ НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ: ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ІДЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	113
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	116
АНДРУХ В. В. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЧОМУ СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ	116

особистості, які нерідко виявляються розробниками it-інновацій або неочікуваних способів використання наявних розробок [4, с. 80].

Визначальною причиною віктимізації і високої віктимності громадян є ілюзія безпеки, оскільки, як нами вже неодноразово зазначалося, кіберпростір є квазитериторією, метаявищем для усвідомлення. Людина навіть не замислюється про можливі загрози, вступаючи в анонімні відносини, які майже не регулюються нормативно. Відсутність елементарних знань про основи поведінки в мережі, надмірна розважливність і легковажність робить особу надпростою жертвою для будь-якого охочого шахрая. Жертв кіберзлочинів можна поділити на випадкових і конкретно обраних. На практиці саме випадкові особи можуть потрапити під фармінг, тобто поширений на необмежене коло осіб, а конкретно обрані – під кіберпереслідування, тобто здійснюється із певною метою щодо визначеної особи) [2, с. 353]. Людина може роками безпечно користуватися інтернетом, а потім одного разу перейти за одним-єдиним фішинговим посиланням – і втратити від доступу до соціальних мереж до банківських заощаджень. При цьому найбільш вразливою групою несподівано стають не літні люди, оскільки вони часто бувають обережними через недовіру до нового, а молодь і люди середнього віку – саме вони, маючи базову цифрову грамотність, парадоксальним чином переоцінюють власну захищеність і нехтують елементарними правилами, як-от двофакторна автентифікація або перевірка URL-адрес.

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що кіберзлочинність давно вийшла за межі вузькоспеціалізованого явища і перетворилася на потужний трансформаційний фактор, який перебудовує всю сучасну злочинність. Вона не просто доповнює традиційні види правопорушень, а змінює саму їхню природу: межі між фізичним і цифровим простором стають дедалі розмитішими, а злочини, які раніше вчинялися виключно в реальному світі, нині мають свої цифрові аналоги. Лише тоді, коли кожен користувач усвідомлюватиме власну відповідальність за свою безпеку в мережі, а держава створить дієві механізми запобігання, розслідування та покарання кіберзлочинів, можна буде говорити про реальне стримування цього негативного явища.

Список використаних джерел:

1. Бомовзюк А. В., Козирський І. М. Кіберзлочинність в Україні (кримінально-правова характеристика): навч. посіб. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В., ГО «Волиньполіграф», 2019. 304 с.
2. Пивоваров В.В., Бабійчук В.С., Бевза Д.О. Кримінологічний аналіз явища кіберзлочинності. Юридичний науковий електронний журнал. № 12/2021. С. 351-355.
3. Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 01.05.2026).
4. Галушко П. П. Особа кіберзлочинця: кримінологічно-типологічна характеристика. Вісник Кримінологічної асоціації України 35.2 (2025): с. 80.

Туляков Вячеслав Олексійович,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
суддя *ad hoc* Європейського суду з прав людини,
професор кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДКРИТА ВІКТИМОЛОГІЯ: ПОТЕРПІЛИЙ У ПЕРЕХІДНІЙ КРИМІНАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

Постдиктаторські та постконфліктні держави успадковують кримінальний кодекс, що розроблявся, застосовувався або принаймні допускав зловживання з боку режиму, злочини якого нині підлягають переслідуванню. Категорії цього кодексу – склади злочинів, правила співучасті й давності, процесуальний статус приватних осіб – формувалися в умовах, коли держава виступала монополістом легітимного насильства і водночас головним джерелом масової віктимізації. Жодна жертва не повинна бути невидимою. Поруч з тим, сьогодні

ідеологія віктимцентризму фіксує увагу на тому, що жодна доктрина не повинна автоматично обмежити здатність кримінального права визнавати тих, хто має законне право на його визнання. Невидимі жертви існують тому, що кримінальний закон іноді надмірно захищає від будь-яких порушень певних типів підозрюваних. Хоча іноді існують дуже вагомі політичні причини для їх захисту, їхні інтереси не повинні автоматично переважати претензії жертв [1, 4]

Припущення про «нейтральність» і технічну безсторонність таких категорій є юридичною фікцією: відповідні норми вбудовані в політичну історію репресивного режиму і відтворюють його пріоритети, замовчування та ієрархії шкоди. Ігнорування цього контексту призводить до того, що перехідне правосуддя фактично працює на основі тих самих рамок, які раніше легітимували або маскували насильство [2].

Найгостріше ця фікція проявляється у визначенні потерпілого. Кодифіковане кримінальне право зазвичай розуміє потерпілого як носія юридично охоронюваного блага, якому заподіяно шкоду конкретним злочином: життя, здоров'я, власність, честь. Таке визначення є ретроспективним та індивідуалістичним, прив'язує віктимний статус до завершеного складу злочину, попередньо переліченого в законі, і вважає інтерес потерпілого вичерпно відображеним в елементах складу. За умов масового насильства ця модель дає системний збій: певні діяння взагалі не були криміналізовані або були формально санкціоновані режимом; шкода окремої особи вбудована в колективний патерн репресій, який неможливо адекватно описати як сукупність розрізнених «двосторонніх» деліктів; нарешті, множина потерпілих динамічно розширюється в часі нові жертви ідентифікуються під час розслідувань і в процесі реконструкції соціальної пам'яті [2; 3]. У результаті потерпілий стає «сліпою плямою» кримінальної кодифікації: формально наявний у законі, але лише як залишкова фігура, прив'язана до індивідуалізованих складів злочину і не здатна репрезентувати ані масштаб, ані структуру масової віктимізації у перехідний період.

Центральна теза концепції відкритої віктимології полягає в тому, що віктимологія більше не є допоміжною процедурною підгалуззю, обмеженою питаннями статусу потерпілого в процесі. Вона перетворилася на елемент загальної частини кримінальної політики, який визначає межі криміналізації, обов'язки держави і структуру гарантій неповторення [3]. Ця трансформація відбулася завдяки судовій практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), Міжамериканського суду з прав людини, Міжнародного кримінального суду (МКС), вторинному праву ЄС (Директива 2012/29/ЄС та нові директиви щодо прав потерпілих), а також універсальним документам ООН 1985 та 2005 рр. про права потерпілих.

На цій основі формується відкрита віктимологія як доктринальна конструкція, у якій категорія потерпілого є відкритою, юриспруденційно сконструйованою і придатною до еволюції; статус потерпілого функціонально прив'язаний до позитивних обов'язків держави (розслідування, захист, репарації, інституційні реформи), а не лише до процесуальних прав у конкретній справі; віктимний статус стає джерелом кримінально-політичних зобов'язань, що обмежують свободу розсуду національного законодавця [2; 3]. Відкрита віктимологія діє на рівні джерельної бази кримінально-правового регулювання: вона змінює зміст складів злочинів, режим давності, межі амністії, стандарти належної ретельності органів досудового розслідування та обвинувачення.

Відкрита текстура визначення потерпілого означає, що він не визначається наперед вичерпним переліком у законі, а конструюється юриспруденційно через накопичення рішень міжнародних та регіональних судів, квазі-судових органів ООН і національних судів, що застосовують міжнародні стандарти. Така «неповнота» є функціональною умовою реагування на непередбачуваний та еволюційний характер масової віктимізації геноцид, злочини проти людяності, систематичні порушення прав людини [2]. Відкрита категорія дозволяє включати нові форми шкоди (гендерно-обумовлене насильство, екологічна шкода, культурне знищення, структурне насильство), враховувати колективну та міжпоколінну шкоду, реагувати на зміну соціальної свідомості.

У межах відкритої віктимології потерпілий набуває статусу структурно значущого актора, що виконує чотири взаємопов'язані функції.

Доказова функція полягає в тому, що потерпілі є носіями наративних і досвідних доказів, без яких неможливо реконструювати патерни злочинної поведінки, контекст широкомасштабності або систематичності атак проти цивільного населення, тривалість репресивних практик. Їхні свідчення часто конститутивні для встановлення контекстуальних елементів міжнародних злочинів і сприяють зміщенню доказових стандартів у бік кумуляції доказів та контекстуального висновування [2].

Функція участі означає, що легітимність перехідного правосуддя залежить від інклюзивної процедури, в якій потерпілі мають право бути вислуханими, подавати зауваження, отримувати інформацію, а іноді оскаржувати рішення, що безпосередньо зачіпають їхні інтереси.

Нормативна функція передбачає перехід від процедури до змісту: потерпілий розглядається як носій прав, що породжують зобов'язання держави щодо відшкодування, захисту від повторної віктимізації, визнання і засудження вчиненої шкоди.

Нарешті, конститутивна функція є найбільш далекосяжною: потерпілі виступають учасниками формування кримінальної політики й архітектури перехідного правосуддя через участь у розробці програм репарацій, проєктуванні механізмів встановлення істини, процесах меморіалізації. Відомий кейс МКС у справі *Prosecutor v. Dominic Ongwen* демонструє, як масова участь потерпілих визначає структуру колективних репарацій і визнання шкоди на рівні спільнот [3].

Відкрита віктимологія не відкидає цінностей принципу законності, передбачуваності й захисту від свавілля. Вона переорієнтовує ці цінності з контексту нормального правопорядку на умови переходу. У стабільних системах закриті категорії потерпілих виконують стабілізуючу роль: вони окреслюють коло захищених осіб і обмежують дискрецію. Після масових злочинів ці передумови руйнуються, оскільки злочинність відбувалась у нормативних сірих зонах, шкода є колективною й накопичувальною, а держава яка мала б гарантувати законність сама нерідко була безпосереднім суб'єктом віктимізації [4]. За таких обставин закриті визначення потерпілого перетворюються з гарантії на бар'єр. Перехід до відкритої моделі слід розуміти як методологічне переналаштування, де визначеність виробляється поступово через юриспруденцію, аргументовані рішення, узгоджену аналогію і механізми перегляду. Важливо, що відкрита віктимологія дозволяє визнавати шкоду без ретроактивної криміналізації надаючи статус потерпілого та право на репарації, не розширюючи водночас *ex post* кримінальну відповідальність поза межами принципу *nullum crimen sine lege* [2].

Повномасштабна агресія Російської Федерації з лютого 2022 р. породила масову і триваючу віктимізацію, масштаб якої ще не встановлено. Мільйони людей стали жертвами воєнних злочинів, депортацій, катувань, сексуального насильства, екологічної шкоди, руйнування критичної інфраструктури [4]. Формальне визначення потерпілого в КПК України потерпілий як фізична чи юридична особа, якій кримінальним правопорушенням безпосередньо завдано шкоди, розраховане на стабільний процесуальний контекст: функціонуючі реєстри, доступні суди, ідентифіковані сторони, цілісний апарат держави. У воєнних умовах ці передумови структурно відсутні через масштабне внутрішнє переміщення та зовнішню міграцію, знищення документації, тривалий характер злочинів і повторну віктимізацію.

Три основні стресори виявляють обмеженість статутного підходу. По-перше, мобільність і розпорошеність: мільйони українців зазнали примусового переміщення, а закрита модель, що вимагає своєчасної реєстрації або прив'язки до конкретної юрисдикції, неминуче виключає значну частину жертв. Відкрита віктимологія натомість допускає відкладене визнання на основі сукупності доказів свідчень, даних НУО, міжнародних моніторингових звітів [5]. По-друге, складність і дифузність шкоди: один індивід може водночас поєднувати статус жертви примусового переміщення, руйнування житла, психологічної травми, сексуального насильства; на колективному рівні страждають

спільноти й екосистеми. Юриспруденційно сконструйований статус потерпілого дозволяє агрегувати різні форми шкоди й визнавати їхній взаємозв'язок [2]. По-третє, спроможність і причетність держави: Україна діє в умовах перевантажених правоохоронних органів, порушеної роботи судів і обмеженого контролю над частиною території, тому інтеграція міжнародних джерел (ЄСПЛ, стандарти Римського статуту) створює зовнішній нормативний каркас, що підтримує й коригує національну практику [5].

Право не бути інструменталізованим. Домінуюча парадигма «орієнтації на жертв», що структурно визначала розвиток кримінальної політики в Європі й за її межами протягом останніх трьох десятиліть, має послідовно експансійний характер: розширення кола визнаних потерпілих, нарощування їхніх процесуальних прав, поглиблення участі в кримінальному провадженні та підвищення нормативної ваги їхнього голосу для прийняття рішень на всіх стадіях провадження – від початку розслідування до призначення покарання й репарацій. У межах цього дискурсу успіх реформ вимірюється переважно ступенем інкорпорації «перспективи жертви» у структурі кримінальної юстиції: чим більше прав, процедурних каналів і впливу на результат, тим більш «віктимно-центричною» вважається система. Така логіка, попри її очевидну прогресивність порівняно з класичною державоцентричною моделлю, приховано відтворює певну інструменталізацію потерпілого: жертва стає носієм функцій, потрібних для легітимації пенальної влади, навіть тоді, коли її власні уявлення про справедливість і бажаний спосіб реагування не збігаються з логікою кримінального переслідування. Контрінтуїтивна теза відкритої віктимології полягає в тому, що одним із конститутивних критеріїв справді віктимно-орієнтованої системи є нормативно гарантоване **право потерпілого не бути інструменталізованим** кримінальним правосуддям. Йдеться не про емпіричний факт (наявність чи відсутність тиску), а про принципову можливість потерпілого відмовитися від ролей, які система прагне йому нав'язати – ролі заявника, свідка-ресурсу, символічної фігури колективного страждання, «рушій» посилення кримінальної репресії. Визнання цього права означає зміщення акценту з «максимізації участі» до «структурування автономії»: завдання полягає не в тому, щоб будь-що втягнути жертву до процедури, а в тому, щоб забезпечити їй реальну свободу приймати обґрунтовані рішення щодо власної участі – включно з правом сказати «ні».

Право не бути інструменталізованим має щонайменше три взаємопов'язані виміри, які вимагають доктринальної конкретизації.

По-перше, це **право не ініціювати** кримінальне переслідування. Йдеться про можливість потерпілого свідомо утриматися від подання заяви, відмовитися від статусу приватного обвинувача, не схвалювати початок кримінального провадження, якщо воно формально пов'язане з його досвідом шкоди. У класичній моделі розрізнення злочинів, що переслідуються за заявою потерпілого, і злочинів, які переслідуються незалежно від волі потерпілого, подається як технічне питання публічного інтересу. Відкрита віктимологія пропонує прочитати його як елемент ширшого, ще не артикуляваного **загального права жертви не ініціювати репресивний механізм**, якщо це суперечить її усвідомленим інтересам, системі цінностей або оцінці ризиків. У цьому аспекті право не бути інструменталізованим вимагає, щоб держава утримувалася від створення формальних або неформальних стимулів, які де-факто перетворюють подання заяви на «обов'язок лояльності» до кримінальної політики.

По-друге, це **право припинити або не продовжувати участь** у вже розпочатому провадженні. Найбільш гостро ця проблема проявляється в сферах, де домінує доктрина обов'язкового переслідування і де воля потерпілої особи часто відсувається на другий план: домашнє насильство, насильницькі сексуальні злочини, торгівля людьми. Міжнародні стандарти, зокрема практика ЄСПЛ у справах щодо гендерно-обумовленого насильства, наполягають на тому, що держава зобов'язана розслідувати й переслідувати серйозні порушення незалежно від позиції жертви, аби не допустити повторної віктимізації та не перекладати тягар протидії насильству на саму жертву. Водночас відкрита віктимологія наголошує на тому, що **абсолютна «нерелевантність» волі потерпілої особи** трансформує її на об'єкт подвійного примусу: спершу з боку кривдника, потім – з боку держави. Право не

бути інструменталізованим не заперечує імперативу обов'язкового переслідування як такого, але вимагає, щоб механізми участі й виходу з процесу були структуровані так, аби поважати поінформовану й автономну позицію потерпілого, особливо у випадках, де кримінальне провадження саме по собі може стати джерелом додаткової травматизації. amazoniainvestiga

По-третє, це **право віддати перевагу не кримінальним формам реагування** – медіації, відновним практикам, традиційним або громадським механізмам, процедурам правди та репарацій без обов'язкового фокусу на покаранні. Важливо підкреслити, що йдеться не про заміну кримінальної юстиції «м'якими» альтернативами як загальної політики, а про інституціоналізовану можливість потерпілих – за наявності відповідних гарантій добровільності, поінформованості й безпеки – обирати конфігурації правосуддя, які вони вважають більш відповідними власному розумінню відновлення й примирення. Тут право не бути інструменталізованим проявляється як право не бути використаним у якості «паливного ресурсу» для кримінально-політичних стратегій, які під гаслом захисту жертв можуть де-факто ігнорувати їхні власні уявлення про те, що є «справедливим результатом».

Розгортання цього права неминує вступати у напруження з двома потужними трендами сучасної кримінальної політики.

Перший – це **доктрина обов'язкового переслідування**, що у сфері міжнародних та конвенційних стандартів постає як обов'язок держави ефективно розслідувати, переслідувати і, за наявності підстав, карати тяжкі порушення прав людини незалежно від волі потерпілих. Вона сформувалася як реакція на системну практику «приватизації» репресивних відповідей, коли держави перекладали рішення про притягнення кривдників до відповідальності на самих жертв, фактично легітимізуючи безкарність у випадках, коли жертви через страх, економічну залежність чи соціальний тиск не могли або не хотіли ініціювати переслідування. Ця доктрина покликана розірвати коло безкарності, але, будучи радикально інтерпретованою, вона ризикує редукувати волю потерпілого до статистичного «фактора», який враховується в найкращому разі прагматично (як елемент оцінки ризику або доказової перспективи), але не має самостійного нормативного значення. amazoniainvestiga

Другий тренд – це **гіпер-криміналізація**, що постає як розширення складів злочинів, підвищення санкцій, зниження процесуальних бар'єрів і посилення каральної риторики під гаслом захисту жертв. У публічному дискурсі жертва часто функціонує як моральний аргумент, який важко оспорити: посилення кримінальних санкцій та розширення карального арсеналу подається як очевидний спосіб «віддати належне стражданню жертв» і «запобігти повторенню». У такій конфігурації потерпілий перетворюється на символічну фігуру, через яку держава обґрунтовує нарощування репресивної потужності, нерідко без емпіричної перевірки ефективності таких заходів та без належної рефлексії щодо їхньої відповідності принципам необхідності й пропорційності. Право не бути інструменталізованим у цьому контексті означає, що жертва не повинна слугувати «риторичним ресурсом» для пенального популізму, коли її страждання використовується як легітимаційна валюта, незалежно від того, чи відповідають обрані заходи її реальним інтересам.

Розв'язання цієї напруги потребує чіткого розрізнення між **категоріальним рівнем і рівнем індивідуальної справи**. На категоріальному рівні доктрина обов'язкового переслідування і заборона масової безкарності для тяжких порушень прав людини є непохитними: держава не може посилатися на приватні домовленості або на небажання окремих потерпілих як на виправдання систематичної відмови переслідувати воєнні злочини, злочини проти людяності, насильницькі зникнення, катування тощо. Відмова від переслідування таких діянь є порушенням міжнародних зобов'язань, навіть якщо певна частина потерпілих воліла б «не ворухити минуле». Інакше кажучи, **право не бути інструменталізованим не може функціонувати як de facto «приватне вето» на притягнення до відповідальності за найбільш тяжкі порушення**.

Водночас на рівні конкретної справи воля потерпілого щодо форми, інтенсивності й темпоральних параметрів правосуддя має власну **нормативну вагу**, яка не зводиться до утилітарного міркування про «ефективність переслідування». Її ігнорування – особливо у випадках, де участь у процесі несе очевидні ризики для безпеки, психічного здоров'я або

соціального становища жертви – означає редукцію потерпілого до функції інструмента державної політики. Саме тут право не бути інструменталізованим вимагає, щоб юридична система визнавала за потерпілим статус суб'єкта, здатного формувати власне бачення «належної відповіді» на шкоду і ухвалювати рішення щодо власної участі в кримінальному переслідуванні, навіть якщо ця участь з погляду державних органів виглядає «процесуально бажаною».

Це розрізнення доктринально кристалізується в концепції **«значимого голосу без права вето»**. З одного боку, потерпілий не є співзаконодавцем і не може одноосібно визначати ні зміст кримінально-правових норм, ні результат конкретного провадження: допущення приватного «вето» щодо переслідування тяжких злочинів, особливо в перехідних суспільствах, відтворювало б старі патерни безкарності й нерівності. З іншого боку, зведення голосу потерпілого до «одного з факторів», що враховується лише у площині доказової стратегії або публічної легітимації, є несумісним із статусом потерпілого як автономного носія прав. «Значимий голос» означає, що позиція жертви повинна мати потенціал змінювати конфігурацію процесуальних рішень – зокрема, щодо вибору форм реагування (кримінальне покарання, відновні механізми, акцент на репарації), обсягу й способу її участі, моделей захисту й підтримки.

У межах відкритої віктимології право не бути інструменталізованим концептуально **дзеркально відповідає функціональності віктимної юриспруденції**. Якщо визнані міжнародними та національними інстанціями інтереси потерпілих здатні генерувати обов'язки держави змінювати кримінальну політику (криміналізувати нові форми насильства, звужувати амністії, посилювати стандарти розслідування), то ці самі інтереси повинні включати **свободу від примусу брати участь у реалізації цих обов'язків всупереч власній волі**. І

накше кажучи, відкрита віктимологія симетрично поєднує два виміри: з одного боку, вона визнає, що голос потерпілих є джерелом нових кримінально-політичних імперативів; з іншого – стверджує, що цей голос не може бути перетворений на інструмент, який держава мобілізує тоді і лише тоді, коли це відповідає її власним каральним стратегіям.

У контексті України, особливо з урахуванням євроінтеграційного виміру та імплементації нових актів ЄС щодо прав потерпілих, це право має принаймні два практичні наслідки. По-перше, подальше розширення гарантій захисту й участі потерпілих повинно супроводжуватися доктринально чітким закріпленням **права на обмежену автономію** щодо форм правосуддя: механізми, які наразі подаються як «можливості участі», мають бути переосмислені як «можливості вибору» між різними конфігураціями участі, включно з мінімальною або опосередкованою участю. По-друге, у справах, де травма й безпека відіграють ключову роль (зокрема, конфліктно обумовлене сексуальне насильство, катування, злочини проти дітей, комплексні воєнні злочини), необхідно інституційно закріпити процедури, які гарантують, що рішення потерпілого щодо участі приймається в умовах максимально можливої поінформованості, психологічної підтримки й відсутності тиску з боку як кривдників, так і органів держави. Лише за цієї умови право не бути інструменталізованим перестає бути абстрактною декларацією і перетворюється на реальний, дієвий елемент перехідної кримінальної політики[5].

Таким чином, розвиток законодавства про права потерпілих в Україні в євроінтеграційному вимірі повинен поєднувати розширення гарантій захисту й участі з доктринальною кодифікацією права жертви на обмежену автономію щодо форм правосуддя і меж власної участі. Відкрита віктимологія виступає функціональною адаптацією принципу законності до умов війни й переходу, а не відмовою від правової визначеності.

Список використаних джерел:

1. Mihailis E. *Diamantis Invisible Victims Wisconsin Law Review* 2022:1 URL: <https://wlr.law.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/1263/2022/04/15-Diamantis-Camera-Ready.pdf>

2. Tuliakov V. Victimization and Victim-Oriented Development of Ukrainian Doctrine of Criminal Law through European Union Dimensions. *International Annals of Criminology*. 2025. Vol. 62, Issue 2. URL: <https://doi.org/10.1017/cri.2024.20>.
3. Tuliakov V. Victims' Rights in the Context of Ukraine's European Integration: From the New EU Directive to Paradoxes of Implementation. SSRN. 2026. URL: <https://ssrn.com/abstract=6285658>.
4. Protecting Victim Rights through Judicial Accountability in Ukraine. *Netherlands Helsinki Committee*. 2025. URL: <https://www.nhc.nl/protecting-victim-rights-through-judicial-accountability-in-ukraine/>.
5. Туляков В. О. Віктимологічна політика в постконфліктних суспільствах *Антикримінальна політика України: у пошуках оптимальної моделі* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2025 р.) : Ч. 1. - Харків : Юрайт, 2026. - С. 183-195. - URL: <https://hdl.handle.net/11300/31693>

Шубович Ангеліна Ігорівна,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

КРИМІНОГЕННИЙ ВПЛИВ ВОЄННОЇ ПРОПАГАНДИ РФ НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ: ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ІДЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Сучасні збройні конфлікти характеризуються не лише застосуванням конвенційної зброї, але й безпрецедентними масштабами інформаційно-психологічних операцій. Воєнна пропаганда держави-агресора використовується як інструмент деструктивного впливу на свідомість населення, серед якого найбільш вразливою категорією є молодь. З кримінологічної точки зору, дослідження цього явища є вкрай важливим, оскільки цілеспрямований інформаційний вплив здатен виступати потужним детермінантом девіантної та злочинної поведінки. Молодіжний вік характеризується незавершеністю процесів соціалізації, пошуком ціннісних орієнтирів та підвищеною емоційною реактивністю. За таких умов масована воєнна пропаганда, що транслюється через соціальні мережі, медіа та кіберпростір, здатна глибоко деформувати правосвідомість. Як зазначають вітчизняні кримінологи, інформаційний тероризм руйнує морально-етичні бар'єри, що в нормі стримують агресивні імпульси людини [2, с. 145].

При аналізі цього явища критично важливо проводити чітку межу між патріотичним вихованням та деструктивною воєнною пропагандою. У той час як українські наративи спрямовані на захист суверенітету, де вбивство ворога на полі бою розглядається як вимушений акт самооборони та захисту життя, російська пропаганда має принципово іншу природу. Вона системно формує образ «біоробота» — позбавленого емпатії виконавця, що керується ідеологією ненависті та нацизму. Якщо українська ідеологія виховує «чудових солдатів та хороших людей», які захищають свій дім, то пропаганда РФ цілеспрямовано стимулює мародерство, гвалтування та безглузду жорстокість. Це не просто заклики до бою, а свідомо криміногенна детермінація: через дегуманізацію українців російська машина пропаганди легітимізує грабежі та вбивства цивільного населення, фактично перетворюючи молодь на інструмент воєнних злочинів. Такий вплив не зміцнює обороноздатність, а радикалізує та криміналізує особистість, перетворюючи її на носія агресивної, асоціальної поведінки.

Механізм впливу воєнної пропаганди на формування агресії серед молоді має кілька послідовних етапів. По-перше, відбувається десенсибілізація до насильства. Регулярне споживання контенту, що містить сцени жорстокості, бойових дій та дегуманізацію супротивника, призводить до зниження емпатії. Насильство починає сприйматися як прийнятний, а іноді й єдиний ефективний спосіб вирішення конфліктів. Важливим елементом тут виступає технологія «морального розкріпачення», коли через